

מצוה כ"א - מורא מקדש

מצוה כ"א היא שצונו לירא מן המקדש הזה מאד עד שנשים בנפשנו משא הפחד והיראה וזה מיראת מקדש, והוא אמרו יתעלה "את מקדשי תיראו". וגדר זאת היראה כמו שזכרו בספרא: אי זהו מורא, לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל גבי רגליו ולא יעשה קפנדריא ולמדוהו מקל וחומר. וכבר התבאר במקומות מהתלמוד שאין מותר לשבת בעזרה אלא מלכי בית דוד בלבד, וזהו כולן באמרו יתעלה "ומקדשי תיראו". וזהו יתחייב לעולם ואפילו בזמננו זה שהוא חרב בעונותינו שרבו, ולשון ספרי, אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מנין, תלמוד לומר "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", מה שמירת שבת

פירוש המצוה

מצוה כ"א היא שצונו - כל בית ישראל - לירא מן המקדש הזה - המבואר במצוה כ' מאד, עד שנשים - שיהיה קבוע בנפשנו ובלבנו משא הפחד - שנחוש הפחד והיראה, וזה מיראת מקדש - זה מה שנקרא "מורא מקדש", והוא אמרו יתעלה "את מקדשי תיראו" - הפסוק הוא: "ומקדשי תיראו" (ויקרא י"ט, ל'). וגדר זאת היראה - היראה אינה דבר מופשט בלבד, אלא יש לו הגדרה וביטוי מעשי, כמו שזכרו - שאמרו חכמים בספרא (קדושים פ"ז): אי זהו מורא: לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובאפונדתו - שהוא בגד תחתון המונע מן הזיעה ללכלך בגדיו העליונים (על פי הרמב"ם בפירוש המשנה ברכות פ"ט מ"ו) ובאבק שעל גבי רגליו, ולא יעשה קפנדריא - שיקצר דרכו ליכנס בצד אחד ולצאת בשני. כל אלו הם דברים שלא עושים אותם במקום חשוב ומרומם, ולמדוהו מקל וחומר - בתרגום הרב קאפח וכן במהדורת פרנקל כתבו: "ורקיקה מקל וחומר", והוא לשון המשנה בברכות, והקל וחומר הוא ממנעל, שאינו כל כך דרך בזיון ומכל מקום נאסר, קל וחומר לרקיקה שהיא דרך בזיון. וכבר התבאר במקומות מהתלמוד - יומא כ"ה ע"א ועוד, שאין מותר לשבת בעזרה מתוך יראה אלא מלכי בית דוד בלבד - שלהם יש היתר לשבת מפני כבוד המלכות. וזה כולן - כל הדברים הללו שזכרו לעיל כלולים באמרו יתעלה "ומקדשי תיראו". וזהו יתחייב לעולם - מצוה זו אינה בטלה ואפילו בזמננו זה שהוא - בית המקדש - חרב בעונותינו שרבו. והוכחה לדבר: ולשון ספרי והוא בספרא (קדושים שם): אין לי דין מורא מקדש אלא בזמן שבית המקדש קיים, אבל בזמן שאין בית המקדש קיים מנין שחייב מצות מורא מקדש ממש? תלמוד לומר "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", והוקש בפסוק מורא מקדש לשמירת שבת, מה שמירת שבת לעולם - ואינה פוסקת חלילה גם עם חורבן המקדש, אף מורא מקדש לעולם ואפילו בזמן

לעולם אף מורא מקדש לעולם. ושם נאמר גם כן: לא מן המקדש אתה ירא
אלא ממי ששכן שכינתו במקום הזה.

פירוש המצוה

החורבן. ושם נאמר גם כן אמירה המבארת מצות מורא מקדש: לא מן המקדש אתה
ירא - אתה מצווה לירא, אלא ממי ששכן שכינתו במקום הזה - דהיינו הקב"ה,
שהכל בא כדי שנירא אותו.

מקורות המצוה בתורה

ויקרא י"ט, ל'; כ"ו, ב'

את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה'.

העניינים המתבארים במצוה

מורא בית המקדש: הוא בחינת "בבית אלהים נהלך ברגש", שהוא מצות הלב, ולא כיראת ה' שהיא בדעתו של אדם. עיקר המורא שייך לבית המקדש. הר הבית משתייך למצוה מצד שהוא הדרך המוליכה אל בית המקדש. כשחרב הבית המורא הוא מפני שבעבר היה במקום זה בית, ואף בעתיד יהיה.

לא מן המקדש אתה ירא: סיבת מורא מקדש היא מורא שמים. מורא מקדש נלמד משמירת שבת שאף היא ממדת היראה. כשם שלא מן השבת אתה ירא אלא ממי שצוה על השבת, אף במקדש כן.

מורא בית המקדש

"בבית אלקים נהלך ברגש"

לאיזה חלק מן האדם שייכת תכונת היראה?
בלשון הרמב"ם מצאנו חילוק בין מצות יראת ה' לבין מצות מורא מקדש.
במצות יראת ה' כתב הרמב"ם¹:

והמצוה הרביעית הוא הציווי שנצטוינו לקבוע בדעתנו² יראתו יתעלה
ולערוץ מפניו.

ובמצות מורא מקדש כתב:

והמצוה האחת ועשרים הציווי שנצטוינו ליראה את הבית הזה הנזכר מאד
מאד, עד שנקבע לו בלבנו מקום היראה וההערצה, וזו היא מוראת מקדש.

"לקבוע בדעתנו" מבטא מצוה שכלית-אמונית, ומתאימים הדברים להבנת הרמב"ם את
מצות יראת ה'. לעומת זאת "שנקבע לו בלבנו" מבטא מצוה רגשית, ומתאימים הדברים
ללשון הרמב"ם בהלכה (הל' בית הבחירה פ"ז ה"ה):

...וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שמותר לו להכנס לשם, ויראה
עצמו שהוא עומד לפני ה' כמו שנאמר "והיו עיני ולבי שם כל הימים",
ומהלך באימה וביראה ורעדה שנאמר "בבית אלעים נהלך ברגש".

הבדל יסודי יש בין המצוות התלויות בדעתו של אדם לבין המצוות התלויות בלב
וברגשותיו. אלו התלויות בדעתו, אין להן זמן ומקום והן מלוות את האדם תמיד. לעומת
זאת אלו התלויות בלבנו וברגשותיו המקום גורם להן שיבואו ואינן מחויבות אלא בבית
המקדש, כפשט הכתוב (תהלים נ"ה, ט"ו): "בבית אלעים נהלך ברגש".
בספר מורה נבוכים הדגיש הרמב"ם את הדברים (ח"ג פמ"ה):

וכן עשו מנורה לפניו, רוממות וכבוד לבית, כי הבית שנרות דולקים בו
תמיד והוא מוסתר בפרוכת יש לו בנפש רגש גדול. וכבר ידעת הדגשת
התורה את הדעה על רוממות המקדש ויראתו כדי שתהא לאדם התפעלות
שפלות הרוח והכניעה בעת ראייתו, ואמר "ומקדשי תיראו", והשוהו
לשמירת שבת חיזוק ליראת המקדש.
...הנחה ה' כל ההנחיות הללו בעצות מרחוק כדי לרככם ולהביאם לשפלות
הרוח כאשר יפנו אל הבית הזה.

מדברי הרמב"ם אנו למדים שמצות מורא מקדש היא דוקא בעת שנמצאים בו וחשים
שפלות הרוח וכניעה.

¹ על פי תרגום הרב קאפח, ועיין לעיל בחלק א' במצות יראת ה' (מהדר"ב עמ' פ"ז, צ"ג).
² המילה הערבית היא "אעתקאד". במילה זו השתמש הרמב"ם גם במצוה א' "שנצטוינו ביריעת האלהות",
וכן כתב בהלכות יסודי התורה (פ"א ה"א): "לידע שיש שם מצוי וכו'".

הר הבית ובית המקדש

דברים שכתבנו פותחים פתח לתשובה על כמה שאלות בלשון הרמב"ם.
א. בהגדרת המצוה שינה הרמב"ם את לשונו ממנין למנין.
בספר המצוות כתב:

היא שציוונו לירא מן המקדש הזה מאד.

במנין הקצר שעל סדר המצוות כתב:

לירא מבית המקדש³ שנאמר "ומקדשי תיראו".

וברמזי המצוות שעל סדר הלכות הי"ד החזקה בריש הלכות בית הבחירה כתב:
ליראה מן המקדש.

עיקר השינוי הוא במנין הקצר, שם שינה הרמב"ם ממקדש לבית המקדש.
מלבד השינוי לשון הרמב"ם צ"ע, שהרי פסק (הל' בית הבחירה פ"ז ה"ז):

אף על פי שחרב בקדושתו עומד.

קדושת המקום אינה תלויה בבניינו, ומדוע הדגיש הרמב"ם "בית המקדש"?
ב. בהלכות בית הבחירה פ"ז ה"ז כתב הרמב"ם:

אף על פי שהמקדש היום חרב בעוונותינו חייב אדם במוראו כמו שהיה
נוהג בו בבניינו, לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה
ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח, שנאמר "את שבתותי תשמורו ומקדשי
תיראו", מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם, שאף על פי
שחרב, בקדושתו עומד.

דין מורא מקדש בזמן הזה למד הרמב"ם, על פי חז"ל, מהיקש שהקשה התורה שמירת
שבת למורא מקדש, והקשו אחרונים⁴ מדוע צריך לימוד מיוחד למורא מקדש בזמן הזה,
והלא קדושת המקדש אינה בטלה גם כשהמקדש חרב בעוונותינו, כמו שפסק הרמב"ם
(הל' בית הבחירה פ"ו הט"ז):

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא...
לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי
הוא אומר "והשמותי את מקדשיכם", ואמרו חכמים אף על פי ששמומין
בקדושתן הן עומדים.

ג. ההלכה שהזכרנו לעיל (הל' בית הבחירה פ"ז ה"ז) תמוהה. בפתחו של פרק ז' (ה"א, ב')
כתב הרמב"ם:

³ ובמהדורת פרנקל מובא: "לירא מבית זה".

⁴ רדב"ז במקום ועוד, ועיין מש"כ לעיל במצוה כ' בענין זה, בפרק "מקדש מעט", עמ' מא.

מצות עשה ליראה מן המקדש, שנאמר "ומקדשי תיראו". ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו.

ואי זו היא יראתו, לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו או באפונדתו או באבק שעל רגליו או במעות הצרורין לו בסדינו, ואין צריך לומר שאסור לרוק בכל הר הבית אלא אם נזדמן לו רוק מבליעו בכסותו, ולא יעשה הר הבית דרך, שיכנס מפתח זו ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך, אלא יקיפו מבחוץ, ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה.

והקשה בספר עינים למשפט (יבמות ו' ע"ב סוף אות ג'): :

ויש להעיר להרמב"ם, דבברייתא דיבמות דמרבה מורא מקדש בזמן הזה איתא איזהו מורא מקדש, לא יכנס בהר הבית במקלו במנעלו בפונדתו וכו', ולא יעשה קפנדריא ורקיקה מקל וחומר, ומסיק ואין לי אלא בזמן שביית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מנין, תלמוד לומר "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", וכו' וכן הוא בספרא קדושים ובברכות נ"ד.

אמנם הרמב"ם הביא בה"ב שם דין מורא מקדש והוא הברייתא הנ"ל ואילו בהלכה ז', בדין מורא בזמן הזה הביא דחייב אדם במורא כמו שהיה בבנינו, לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח וכו' ע"כ.

ואמאי פירט דוקא הנך דינים בדין מורא בזמן הזה, הוה ליה למכתב שדין מורא שכתב בהלכה ב' נוהג גם בזמן הזה אף בחורבנו כבבנינו.

ולא השיב תשובה לשאלה זו.

לאור מה שכתבנו שמצות מורא מקדש עיקר ענינה הוא בבית המקדש, בבחינת "בבית אלהים נהלך ברגש", יובנו הדברים.

במנין הקצר של ספר המצוות כתב הרמב"ם "ליראה מבית המקדש", כדי ללמדנו שזה עיקר המצוה. אמנם גם הר הבית ככלל המצוה, אבל לא מצד עצמו אלא מצד היותו מוליך אל הבית. כך הוא לשון הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פמ"ה):

וכן פשוט הוא כי הדירוג הזה במעלות, שעשו להר הבית דינים, ולחיל דינים, ולעזרת נשים דינים, ולעזרה דינים, וכך עד קדש הקדשים, כל זה תוספת רוממות והשראת יראה יתרה בלב כל הפונה לשם.

הרמב"ם לא הביא כאן כל עשר הקדושות המופיעות במשנה ובהלכה אלא מהר הבית למעלה, שכן רק שם, שם הבית חל על המקום. שם מקדש מתחיל מהר הבית ומשם מתחיל דין מורא, כלשון הברייתא "איזו מורא, לא יכנס להר הבית וכו'" (ספרא קדושים פ"ז). בהלכה ובספר המצוות כולל הרמב"ם גם את הר הבית ועל כן נקט בלשון "מקדש" שכוללת הכל. אבל במנין הקצר בו מגדיר הרמב"ם יסודה של המצוה כתב "בית המקדש" שהוא מקור המורא.

הקדושה מצד עצמה אינה גורמת למצות מורא. לכן לא די בקדושה העצמית, בבחינת "והשימותי את מקדשיכם", קדושתן אף כשהן שוממין" (מגילה פ"ג מ"ג), שכן עיקר המצוה משום הבית הגורם לחיוב מורא, ולא די בקדושת המקום. סימן לדבר - ירושלים. דין קדושה יש לה וכלולה היא בדרשת הפסוק "והשימותי את מקדשיכם" כלשון הרמב"ם:

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא.

אף על פי כן אין בה דין מורא מקדש. מכאן שהמורא אינו דין בקדושה אלא דין בבית המקדש.

חידוש גדול יש בדבר. אף על פי שחרב הבית, דין מורא נשאר. אי אפשר ללמוד חידוש זה מן הפסוק (ויקרא כ"ו, ל"א): "וְהִשְׁמֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם" שממנו למדים שהקדושה במקומה עומדת, שכן דין מורא תלוי בבית בפועל. על כן הוסיפו חז"ל ללמוד מן הפסוק (ויקרא י"ט, ל'): "אֶת שְׁבֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּמִקְדְּשֵׁי תִיבְאוּ", מה שבת לעולם אף מקדש לעולם, דהיינו שעלינו לראות המקדש כאילו הוא בנוי כלשון הרמב"ם:

חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו.

עומק כוונת חז"ל, כך נראה, הוא, שכיון שבית המקדש נבנה, ועתיד הוא להבנות, על כן גם בין הזמנים הללו, הרי הוא כאילו בנוי.

יסוד זה למדנו מן המהר"ל שלמדו מן ההלכה. כך הוא לשונו בספר "נצח ישראל" פ"א:

...ודבר שהוא על ענין שתחילתו טוב וסופו טוב אף על גב שבאמצע אינו טוב נחשב כאילו היה טוב מראשיתו עד הסוף, לכך אמרו ז"ל (בבא בתרא קכ"ח) לענין פקח ונתחרש וחזר ונתפקח דהוי כאילו היה פיקח מראש ועד סוף.⁵

לפי זה יש לומר שדין מורא בהר הבית אינו אלא בזמן שבית המקדש קיים, שאז ההר הוא הר הבית, ומוליך אליו. אבל בזמן החורבן, הרי זה כאילו הבית בנוי ומה שחוץ לו אינו בדין מורא מקדש.

גדר זה אפשר ללמוד מהלכות נוספות הנראות כסותרות זו את זו.

בהל' בית הבחירה פ"ז ה"ה כתב הרמב"ם:

לא יקל אדם ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור מפני שהוא מכוון כנגד בית קדש הקדשים.

וחזר הרמב"ם על הדברים גם בדין מורא מקדש בזמן הזה בה"ז:

ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח.

ואילו בה"ח כתב:

⁵ וע"ע צפנת פענח בבא קמא ח' ע"א, ד"ה "אי שתקיתו". ועיין שבת ל' ע"ב בענין ספר קהלת שראשיתו דברי תורה וסופו דברי תורה ועל כן לא גנזוהו.

בזמן שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופים שהוא חוץ לירושלים ולפנים, והוא שיהיה רואה את המקדש ולא יהיה גדר מפסיק בינו ובין המקדש.

והקשו⁶ שבה"ה משמע שדווקא כנגד שער המזרח לא יקל ראשו, אבל בהר הבית שרי, ובה"ח משמע שאסור בכל הר הבית.

ונראה פשוט שלא יקל ראשו כנגד שער המזרח המכוון כנגד קדש הקדשים, הוא דין בבית, שכל שכנגד קדש הקדשים הוא כבית עצמו, ואילו הדין שלא יקל ראשו מן הצופים ולפנים הוא דין בסביב לבית שהוא נוהג רק כשבית המקדש קיים שאז הוא כחלק ממנו, אבל בחורבנו שאינו רואהו, אין דין מורא.

לא מן המקדש אתה ירא

מורא מקדש ומורא שמים

אף שהתורה אמרה בפירוש "ומקדשי תיראו", דרשו חכמים (ספרא קדושים פ"ז): "לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש". גרר זה הביאו הרמב"ם הן בספר המצוות והן ב"ד החזקה כחלק בלתי נפרד מהגדרת המצוה (הל' בית הבחירה פ"ז ה"א):

מצות עשה ליראה מן המקדש, שנאמר "ומקדשי תיראו", ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו.

דברים אלו מובילים להבנה שמורא מקדש אינו אלא סעיף במצות יראת ה', ואמנם מצאנו בין המפרשים שהבינו כך. זה לשון התוספות יום טוב (ברכות פ"ט מ"ה):

לא יקל וכו' - נראה לי דהואיל והזכיר אהבת השי"ת עד היכן תגיע, בא להזכיר כמו כן עד היכן תגיע יראתו. שזה שלא יקל וכו' הוא ליראה אותו יתברך השוכן בבית הזה כדאמרינן בפרק קמא דיבמות דף ו' "ומקדשי תיראו", לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שהזהיר על המקדש.

ובדומה לזה כתב שם ב"מלאכת שלמה":

ונראה דמפני שיראת המקום מצויה ברוב בני אדם, שמפני יראת העונש הם עובדים למקום ב"ה, לפיכך הקדים להזכיר אהבת המקום שהיא מעלה יתירה לעבדו מאהבה והדר תנא לעבדו מיראה.

אף הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פמ"ה) קשר בין מורא מקדש למורא שמים:

⁶ עיין בספר המפתח ברמב"ם מהדורת פרנקל.

...הכל חוזר ליראת המקדש שהיא סבה ליראת ה', מפני שזה גורם להתפעלות כאשר פונים אליו, ויתרכו הלבבות הקשוחים ויכנעו, אשר (על כן) הנחה ה' כל ההנחיות הללו בעצות מרחוק כדי לרככם ולהביאם לשפלות הרוח כאשר יפנו אל הבית הזה, ואז יקבלו צוויי ה' המכשירים את האדם וייראוהו, כפי שמתבאר לנו בכתוב בתורה, "ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם, מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים", הנה נתבארה לך התכלית המכוונת בכל הפעולות הללו מה היא.

יש להבין, אפוא, במה נתייחדה מצות מורא מקדש ממצות מורא שמים, ומדוע אינה אלא הכשר למצות יראת ה'.

שאלה זו יש לשאול לכאורה גם על מצות מעשר שני, שהרי אמרה התורה במפורש שמצוה זו היא "למען תלמד ליראה את ה' אלהיך" (דברים י"ד, כ"ג), ומדוע אם כן מונה הרמב"ם מצות הפרשת מעשר שני ואכילתו בירושלים כמצוה בפני עצמה (עשה קכ"ח) ואינו רואה בה הקדמה והכנה למצות יראת ה'.

נראה שהבנת הדברים תלויה בהבנת המושגים הקדמה, הכנה והכשר למצוה. בשורש עשירי משרשי ספר המצוות עוסק הרמב"ם בענין זה וזו לשונו:

השורש העשירי שאין ראוי למנות ההקדמות אשר הם לתכלית אחת מן התכליות.

דע כי פעמים יבואו ציוויים בתורה, ואותן הציוויים אינן מצוה אבל הם הקדמות לעשות המצוה, כאילו הוא מספר איך ראוי שתעשה המצוה ההיא. דמיון זה אמרו "ולקחת סלת ואפית אותה", כי הוא אינו ראוי שימנה לקיחת סולת מצוה ועשייתה לחם מצוה. אבל הנמנה הוא אמרו "ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד". הנה המצוה היא להיות הלחם תמיד לפני ה', ואחר כך ספר איך יהיה זה הלחם וממה יהיה, ואמר שהוא יהיה מסולת ויהיו שתיים עשרה חלות.

מן הדוגמא אנו למדים שהקדמה למצוה היינו התחלת העיסוק במצוה עצמה אלא שאין דרך לקיים המצוה בלא מעשים קודמים המכינים אותה. לחם הפנים עשוי מסולת וחייבים לקחת סולת ולאפותו.

אמנם אם העיסוק אינו בגוף המצוה כלל אלא בנושא אחר, אשר בדרך של השתלשלות הוא מביא למצוה נוספת, אין זו הקדמה למצוה, כי אם מצוה בפני עצמה שהשלכותיה מגיעות למצוה נוספת.

מצות מעשר שני יכולה לשמש דוגמא למצוה שאינה הקדמה. הפרשת הפירות, העלאתם לירושלים ואכילתם אינם עיסוק ביראת ה'. ודאי שכל אלו מצוה בפני עצמה, אלא שבסופה מולידה היא יראת ה' בדעתו של אדם.

אף מורא מקדש כן. ההתנהגות המיוחדת בבית המקדש, הלב המלא התפעלות מן ההיכל וכובד הראש, הם ענין בפני עצמו הנקרא מורא מקדש. אמנם על האדם לדעת שכל אלו

נובעים מציווי ה' ותפקידם להוליד בלב האדם יראת שמים, אבל מצד עצמם אינם עוסקים בגוף היראה שענינה הידיעה על השגחת הבורא על העולם, על שכר ועונש וכד', ועל כן מצות מורא היא מצוה בפני עצמה.

שבת ומקדש

הן בספר המצוות (מצוה כ"א) והן ב"ד החזקה (הל' בית הבחירה פ"ז ה"א) הביא הרמב"ם את הביטוי "לא מן המקדש אתה ירא" וכו'. ביטוי זה הוא סיומה של דרשה אשר מקורה הוא בברייתא בספרא (קדושים פ"ז) ומובאת בשינויים קלים בגמרא ביבמות ו' ע"א. בספרא דרשו על הפסוק בפרשת קדושים (ויקרא י"ט, ל') "אֵת שַׁבְּתֵי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירְאוּ":

אמר שבת משם שמירה ואמר מקדש משם מורא, יכול יהא ירא מן המקדש, תלמוד לומר "ואת שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", מה שבת לא מן השבת את מתיירא אלא ממי שפיקד על השבת, אף מקדש, לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפיקד על המקדש.

בגמרא דרשו:

"...ואת שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" למה לי, מיבעי ליה לכדתניא, יכול יתיירא אדם ממקדש, תלמוד לומר "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש, מה שמירה האמורה בשבת, לא משבת אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על השבת, אף מורא האמורה במקדש, לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש, ואי זו היא מורא מקדש, לא יכנס אדם בהר הבית במקלו וכו'.

רש"י פירש:

נאמר שמירה בשבת ומורא במקדש - והקישן הכתוב בפסוק אחד. לא משבת אתה מתיירא - דלא כתיב ביה מורא.

הדרשה תמוהה, שהרי אם לא נאמר מורא בשבת ונאמר מורא במקדש, כיצד אפשר ללמוד בהיקש לבטל מורא מן המקדש. בשלמא אם היה דין מורא בשבת, וביאורו הוא שלא מן השבת אתה ירא אלא ממי שפיקד על השבת, אפשר להקיש ולומר שגם במקדש ביאורו של המורא הוא לירא ממי שפיקד על המקדש. אבל אם לא נאמר כלל מורא בשבת כיצד זה מלמד על מקדש שנאמר בו מורא?

והקושיא חמורה עוד יותר. כיון שנאמר מורא במקדש, והוקש מקדש לשבת, מדוע לא נדרוש 'כשם שיש לירא מן המקדש כן יש לירא מן השבת', הרי כלל נקוט הוא לחומרא מקשינן, ובמקום לבטל מורא מן המקדש, שמא יש להוסיף מורא לשבת? עוד יש להתבונן ולברר כיצד עלינו להתייחס למקורות בהם משמע שיש מורא לשבת.

בתיקוני זהר תקונא תשיעאה:

בראשית - יר"א שב"ת.

המילה "בראשית" כוללת בתוכה את המילים "ירא שבת". וכן הוא שם בתקונא עשרין וארבע:

בראשית - יר"א שב"ת, ובה שבתותי תהי דחיל... כגוונא דא צריך בר נש נטירו דשבת דלא לאפקא מרשות היחיד ויעול ברשות הרבים... ועלייהו אתמר "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו".

ועיין עוד בתקונא עשרין ותמניא.
ובירושלמי דמאי פ"ד ה"א בארו המשנה:

הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן שואלו בשבת ואוכל על פיו. ר' ביבי בשם רבי חנינא: אימת שבת עליו והוא אומר אמת.

וכן פסק הרמב"ם בהלכות מעשר פי"ב ה"א:

...אוכל על פיו באותה שבת, ואפילו היו לו פירות אחרות מתוקנין מאותו המין, מפני שאימת שבת על עמי הארץ ואינו עובר בה עבירה.

נראה לומר, שאדרבה מדרשת הספרא והגמרא ביבמות משמע שיש מורא לשבת, אלא שענינו הוא שלא מן השבת מתייראין אלא ממי שפקד על השבת. והיכן נאמר מורא בשבת?⁷

רמב"ן בפרושו לתורה כתב על הפסוק בו אנו עסוקים (ויקרא י"ט, ל'):

"את שבתותי תשמורו". ועל דרך האמת יצוה בשבת הגדול ובשבת שהוא מקדשו וצוה בו שמירה ומורא.

באור דבריו הוא שהשבת אף הוא מקדשו של הקב"ה ומילת "ומקדשי" מתייחסת גם לשבת, ועל כן נאמר בה שמירה ומורא.

ובפרושו לשמות, על הפסוק "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שמות כ', ז'), כתב:

...ואמת הוא גם כן כי מדת זכור רמזו במצות עשה והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים... ומדת שמור במצות לא תעשה והוא למדת הדין ויוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו.

⁷ הרב מרגליות כתב בספרו "ניצוצי זהר" על זהר יתרו פ"ח ע"ב (ורמזו בתיקוני זהר תיקון ט'), על פי הגמרא בתענית ח' ע"ב: "ואמר רבי יצחק שמש בשבת צדקה לעניים, שנאמר 'זרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא', ופרש"י: "יראי שמי - שומרי שבת" - "והנה בפסוק זה לא מוזכר שבת, אלא דיראי שמי היינו יראי שבת", וכך הוא בזוה"ק יתרו שם: "מהו שבת, שמא דקודשא בריך הוא, שמא דאיהו שלים מכל סטרוי", ועל כן יראי שמי היינו שומרי שבת היראים משמו של הקב"ה שהוא שבת.

נשוב, לאור מקורות אלו, לבאר את הדרשה בספרא ובגמרא. נאמרה שמירה בשבת - ושמירה רומזת למדת היראה. וכיון שמורא שבת נאמר בלשון שמירה, הרי זה בא לומר שיראת השבת היינו שמירת מצוותיה ובמיוחד מצוות לא תעשה שמקורן במידת היראה.

ונאמר מורא במקדש - והוקש מורא מקדש לשמירת שבת שאף היא מבחינת היראה באה. ההיקש מלמדנו שכשם שמורא שבת שענינו שמירת מצוותיה של השבת, לא מן השבת אתה ירא אלא ממי שפקד על השבת ונתן לנו את מצוותיה, כך מורא מקדש לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש וצונו לנהוג בו במדת היראה⁸. ואמנם, מיד אחר דרשה זו בא ההמשך "אי זו היא מורא לא יכנס בהר הבית וכו'".

אבוהון דכולהו מורא

בסוף הלכות שחיטה כתב הרמב"ם (פי"ד הט"ז):

וכשמכסה לא יכסה ברגלו אלא בידו או בסכין או בכלי כדי שלא ינהוג בו מנהג בזיון ויהיו מצוות בזויות עליו, שאין הכבוד לעצמן של מצוות אלא למי שצוה בהן ברוך הוא, והצילנו מלמשש בחושך וערך אותנו נר ליישר המעקשים ואור להורות נתיבות היושר, וכן הוא אומר "נר לרגלי דבריך ואור לנתיבותי".

לאור דברי החתם סופר (חולין פ"ז ע"א) יש לבאר את דברי הרמב"ם על פי מה שכתב במורה נבוכים בטעם כיסוי הדם (ח"ג פמ"ו):

ודע כי ה"צאבה" היה הדם אצלם טמא מאד, ועם זאת היו אוכלים אותו בדמותם שהוא מזון השדים, וכאשר אוכלו מי שאוכלו כבר נתחבר עם השדים, ויבואו אליו ויודיעוהו העתידות... ולכן צוה יתעלה סמוך לכך שכל חי ועוף שבשרם מותר באכילה כאשר נשחטו מכסין דמן בעפר....

ולפי זה היה ראוי לכאורה לכסות דוקא בדרך בזיון להראות הריחוק שיש לנו מדרכם, אלא שכיון שאין הכבוד לעצמן של מצוות אלא למי שצוה בהן ברוך הוא, לכן עלינו לנהוג כבוד בכיסוי הדם.

ומנין לנו שאכן הכבוד אינו לעצמן של מצוות אלא למי שצוה בהן? נראה שהמקור לכך הוא מורא מקדש⁹ (יבמות ו' ע"ב):

לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש.

המורא והכבוד משמשים יחדיו בשמירת המצוות ככתוב (דברים כ"ח, נ"ח):

⁸ הרמב"ם בהלכות בית הבחירה שינה מלשון הספרא וכתב "לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו", ולא כמקור "אלא ממי שפקד על המקדש", ונראה שכוונתו לפרש כמו שפרשנו שמדבר על מצות היראה שהיא המקבילה לשמירת שבת הבאה ממדת היראה.

⁹ עיי' מקורות וציונים ברמב"ם מהדורת פרנקל, סוף הלכות שחיטה.

אם לא תשמר לעשות את כל דברי התורה הזאת הפתובים בספר הזה
ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את ה' אל־היך.

על כן כשם שלמדנו שאין לירא מן המקדש אלא ממי שהזהיר על המקדש, כן גם אין לכבד
את המצוות עצמן, אלא את מי שצוה עליהן, שהרי הוקשו המורא והכבוד זה לזה בפסוק
אחד.

מורא מקדש משמש אפוא מקור ובנין אב למורא מצוות בכלל, דהיינו מורא ממי שצוה על
הדבר.

יתכן שזה המקור לדברי הרמב"ם בסוף הלכות מעילה (פ"ח ה"ח):

ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי כחו,
ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס אל
ה' פן יפרוץ בו, ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החול.
בוא וראה כמה החמירה תורה במעילה, ומה אם עצים ואבנים ועפר ואפר,
כיון שנקרא שם ארון עולם עליהם בדברים בלבד נתקדשו וכל הנוהג בהן
מנהג חול מעל בה, ואפילו היה שוגג צריך כפרה, קל וחומר למצוה שחקק
לנו הקב"ה שלא יבעט אדם בהן מפני שלא ידע טעמן ולא יחפה דברים
אשר לא על ה' ולא יחשוב בהן מחשבתו כדברי החול.

ובירושלמי ברכות פ"ט ה"ה אמרו:

עשה מאהבה ועשה מיראה, עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע כי אתה
אוהב ואין אוהב שונא, עשה מיראה שאם באת לבעט דע שאתה ירא ואין
ירא מבעט.

ונראה בכיאוורו שאם באת לשנוא, היינו לנהוג מנהג בזיון בדברים שלכאורה הם שנואים
כדם הצריך לכיסוי, תדע שאתה אוהב ומכבד המצוות מפני מי שצוה עליהם. ואם באת
לבעט, היינו לזלזל במצוות שאין טעמם נראה לך, דע שאתה ירא ואז לא תגיע חלילה
לבעיטה.

